

Društvene i teološke odrednice Rimokatoličke crkve u Hrvatskoj u jeku društveno-političkih previranja 1971. godine

DOMAGOJ SREMIĆ

Gimnazija Sisak
Trg hrvatskih branitelja 1
HR – 44 000 Sisak
domagoj.sremic@gmail.com

Pregledni članak
Review article

Primljeno/Received: 26.06.2014.
Prihvaćeno/Accepted: 25.08.2014.

Marijanski i mariološki kongresi, održani u kolovozu 1971. godine u Zagrebu i Mariji Bistrici, predstavljaju značajna društveno – teološka gibanja hrvatskoga naroda u jeku Hrvatskoga proljeća te normalizacije odnosa i ponovne uspostave diplomatskih odnosa između Svete Stolice i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, nakon gotovo dvadesetogodišnjeg prekida. Nastali kao plod duhovnog sazrijevanja započetog na Drugom vatikanskom koncilu, kongresi su, s jedne strane očitovanje nastojanja za duhovnom obnovom hrvatskih katoličkih vjernika te njegovanja tisućgodišnjeg kulta Blažene Djevice Marije, a s druge strane izraz ekumenskih nastojanja, što je za državu poput Jugoslavije u tim trenucima bilo od ključne važnosti za međusobnu toleranciju i razumijevanje među njenim narodima.

Ključne riječi: Marijanski kongres, Mariološki kongres, Rimokatolička Crkva, Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, diplomacija, Karlo Balić, ekumenizam, Hrvatsko proljeće, Drugi vatikanski koncil

Uvod

Katolička crkva u Hrvatskoj prolazila je 1971. godine kroz niz događaja koji su joj dali trajni pečat okupljanja nacionalnih i vjerskih snaga na području SR Hrvatske, u doba još uvijek nenaklonjenog joj jugoslavenskog režima. Godina je to *Hrvatskog proljeća* - skupnog naziva za mnoga društveno-politička gibanja koji su težili afirmirati i definirati hrvatski status unutar jugoslavenske federacije, što je za posljedicu imalo njenu postupno sve veću autonomiju. Razdoblje je to kojeg karakterizira ponovna uspostava stanovite normalizacije odnosa između Katoličke crkve i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Takav razvoj odnosa bio je s jedne strane, logičan slijed težnji za transformacijom i prilagodbom postkoncilske katoličke obnove u svijetu, a s druge nužan politički obrat jedne socijalističke države koja je shvatila nužnost dijaloga i mijenjanja stavova spram dominantnih društvenih grupacija unutar multietničke i multikulturalne države kakva je bila SFRJ. Na unutrašnjem pak planu Katoličke crkve u Hrvatskoj vidljive su tendencije masovnog okupljanja s ciljem iskazivanja duhovne

moći u društvu, ali i želje za korjenitim promjenama i preispitivanjem odnosa, kako između Crkve i države, tako i između mnogobrojnih konfesionalnih zajednica u duhu ekumenizma. Ovdje napose valja istaknuti VI. međunarodni Mariološki i XIII. Marijanski kongres, koji su održani u Zagrebu i Mariji Bistrici u kolovozu 1971. kao najznačajnije skupove katoličkih vjernika u Hrvatskoj i najveće zabilježene skupove hrvatskih katolika u dotadašnjoj hrvatskoj povijesti. Nacionalnim previranjima, studentskim i narodnim mitinzima, pridružila se, dakle i nezanemariva vjerska komponenta, koja je svoju snagu i legitimitet djelovanja crpila iz stoljetne tradicije i prisutnosti na hrvatskom području, što je obilježavanjem povijesnih obljetnica stogodišnjice od rođenja političara Stjepana Radića i tristogodišnjice od pogibije hrvatskih velikaša Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana predstavljalo dodatni motiv za korjenitu preobrazbu hrvatskoga društva. U ovom radu naglasak će biti stavljen na organizaciju i provedbu Mariološkog i Marijanskog kongresa u Zagrebu i Mariji Bistrici 1971. godine te analizu zaključaka s tih vjerskih skupova.

Politički status Katoličke crkve u Hrvatskoj i odnosi između SFRJ i Svete Stolice od kraja Drugog svjetskog rata do 1971. godine

Prema Vjekoslavu Cvrliji, pravno-politički status Katoličke crkve u Hrvatskoj bio je nakon Drugog svjetskog rata krajnje poremećen zbog čvrstog antikomunističkog smjera pape Pija XII., što je nužno dovelo do odvajanja Crkve od države i specifičnog antagonizma u reguliranju odnosa u zakonodavno – pravnom pogledu.¹ S crkvenog stajališta, glavni razlog dubokog i kompleksnog antagonizma između Katoličke crkve u Hrvatskoj i nove komunističke vlasti bio je komunistička ateistička ideologija. Uz to, program Komunističke partije Jugoslavije predviđao je odvajanje Crkve od države i škole od Crkve, pljenidbu crkvene imovine te postupnu eliminaciju Crkve iz političkog života.² Odnosi između Katoličke crkve i jugoslavenske države dodatno su pogoršani slučajem zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca, koji je bio izveden pred „narodni sud“ i osuđen za izdajstvo naroda i domovine.³ Do njegovog progona došlo je zbog višekratnih osuda komunizma, napose u propovijedima i okružnicama svećenstvu, u kojima ističe i zahtijeva da Crkva prednjači u borbi protiv komunizma i osuđuje njegov nauk, s naglaskom zauzimanja za prava hrvatskoga naroda na vlastitu državu koja bi bila jamstvo za vjerničku slobodu.⁴ Zbog nagomilanih problema u vatikansko – jugoslavenskim odnosima te imenovanja nadbiskupa Stepinca kardinalom, došlo je 17. prosinca 1952. godine konačno i do prekida diplomatskih odnosa sa Svetom Stolicom. U takvim negativnim uvjetima Katolička crkva u Jugoslaviji u sljedećim je desetljećima proživljavala najrazličitije progone: od otimanja pokretne i nepokretne imovine, konfiskacije do fizičkih nasrtaja i ubojstava mnogobrojnih svećenika, redovnika i časnih sestara. Komunistička ateizacija društva provodila se sustavnim progonom klera, neobnavljanjem crkava, zatvaranjem crkvenih škola, zabranom crkvenog tiska, izbacivanjem i ukidanjem školskog vjeronauka i dr. Ta posvemašnja sekularizacija društva koja je u jugoslavenskom komunističkom režimu provođena *odozgo*, s partijskog vrha, posljedica je jednostranog gledišta i obilježnosti Katoličke crkve kao svjetonazorskog

protivnika i središta okupljanja političkih oponenta. U stvarnosti je pravi razlog takvog stava jugoslavenskog režima proizlazio iz činjenice o vjernosti hrvatske katoličke hijerarhije Svetoj Stolicu i rimskome papi, na koje jugoslavenska politička elita nije mogla utjecati, a ponude o osnivanju tzv. Hrvatske katoličke crkve neovisne o Rimu, bile su izrijekom odbijane, što je u jugoslavenskom političkom vodstvu stvorilo dodatni revolt. Stoga je režim nastojao u hrvatskom narodu što više umanjiti utjecaj katoličke vjere i gajenja tradicionalnih vrijednosti u vidu ukidanja dotadašnjih vjerskih blagdana, namećući vlastitim prosvjećivanjem nove društvene vrijednosti masovnim opismenjavanjem i političkim promidžbama. Pripadnici ostalih konfesija (pravoslavni, protestanti, muslimani) bili su u nešto povoljnijem položaju, jer su se njihovi vjerski vođe nalazili na području Jugoslavije pa je stoga bio moguć i veći politički utjecaj na njih i njihovo djelovanje.⁵

Nakon prvotnih progona i izostanka bilo kakvog dijaloga, dolazi do stanovitog poboljšanja između Crkve i države, napose nakon potpisivanja Protokola o odnosima između SFRJ i Vatikana, 1966. godine. Uzrok takvom slijedu događaja treba tražiti u reformama Drugog vatikanskog koncila, koji je održan u razdoblju 1962.–1965. godine zalaganjem pape Ivana XXIII., čime je otvoren proces tzv. *aggiornamenta*, tj. osuvremenjivanja Crkve. Taj papa u svojoj izrazito socijalnoj enciklici *Pacem in terris* (*Mir na Zemlji*), objavljenoj 11. travnja 1963. godine, progovara o ljudskim pravima, između ostaloga, o poretku među ljudima, njihovim pravima i dužnostima, miroljubivom suživotu i rješavanju sporova pregovorima, a ne silom, odnosima među državama, pravu na opstanak i dostojan život, prava s obzirom na čudoredne i kulturne vrednote, pravo na štovanje Boga prema vlastitoj savjesti, pravo na slobodan izbor zvanja, pravo zbora i udruživanja, politička prava i dr. Nakon toga papa progovara o dužnostima i odgovornostima, budući da su prava i dužnosti neraskidivo povezane, što konzekventno dovodi do potrebe uzajamne suradnje među ljudima.⁶ Ta enciklika uvelike je najavila glavne smjernice djelovanja Drugog vatikanskog koncila, čiju je problematiku detaljno razradila i predstavila pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* (*Radost i nada*), finalno opisujući i određujući ulogu Crkve u suvremenom svijetu. U toj konstituciji naglasak se stavlja na njegovanje dostojanstva ljudske osobe i jednakosti svih ljudi s posebnim naglaskom na žene, određuje se stav o

1 Cvrlije, Vjekoslav: Dvadeseta godišnjica potpisivanja protokola između svete Stolice i SFR Jugoslavije, ur: Siniša Zrinščak (ur.), *Religija i društvo*, Edicija Centra za idejno – teorijski rad GK SKH Zagreb, Zagreb, 1987., str. 177.

2 Akmadža, Miroslav. 2004. *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945 – 1966.*, Biblioteka Svjedočanstva, tisak: Otakar Keršovani, Rijeka, str. 7.

3 Cvrlije, Dvadeseta godišnjica potpisivanja protokola između svete Stolice i SFR Jugoslavije, str. 177.

4 Akmadža, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945 – 1966.*, str. 8.

5 Isto, str. 3–18.

6 Sažeci socijalnih enciklika i dokumenata - Scribd, poglavlje *Papa Ivan XIII. – enciklika „Pacem in terris“*, str. 4–5., bs.scribd.com/doc/6574457/Saeci-Socijalnih-Enciklika-i-Dokumenata (18. veljače 2014.)

ateizmu i dijaloškim okvirima unutar te problematike, nužnosti izgradnje i promicanja mira među narodima, a posebno je važna misao i stav Crkve o potrebi služnja svim ljudima.⁷

Spomenuti koncilski dokumenti uvelike su dakle, olakšali i normalizaciju odnosa između Katoličke crkve u Hrvatskoj i jugoslavenskog komunističkog režima, što je uskoro dovelo do potpunog obnavljanja diplomatskih odnosa u vidu tzv. *Protokola*. Jugoslavenski katolički episkopat je nakon dugogodišnjeg negativnog odnosa prema jugoslavenskom socijalističkom društvenom uređenju konačno prihvatio Ustav i zakonodavstvo i obavezao se na poticanje građanske odanosti prema državi i vlastima, što je u konačnici olakšalo život vjernicima, koji su do tada bili vrlo opterećeni podvojenišću između odanosti Crkvi i odanosti domovini. Treba napomenuti da su, iako prikazivani pomirbenim tonom i u duhu međusobne tolerancije, komunistički stavovi bili duboko neiskreni s prikriivenim težnjama za kompromitiranjem i uništenjem Crkve u Jugoslaviji. Iako u izvješću Izvršnog vijeća Sabora SR Hrvatske za 1963. godinu stoji da su se *...odnosi rimokatoličke zajednice i države kretali u pravcu daljnje normalizacije, što je rezultat...uspjeha naše zemlje u borbi za mir i sprovođenje principijelne politike u odnosu prema vjerskim zajednicama... i sve veće uvjerenosti predstavnika vjerskih zajednica da se sva otvorena pitanja mogu uspješno rješavati putem saradnje s organima vlasti,*⁸ dio jugoslavenskog političkog vodstva na čelu s Mikom Tripalom želio je konačno obračunati s Crkvom, nastojavši pri tome taktizirati i u pregovorima i za sebe stvoriti što povoljnije ozračje djelovanja, ističući *...da normalizacija i ovo što danas radimo ne znači odstupanje od pozicija koje smo stekli, a to sa ponekada tako tumači pa izgleda kao da je ovo priznanje blagog poraza. No, na osnovnim pitanjima nećemo im učiniti ustupak. Nećemo učiniti ustupak u pogledu odvajanja škole i religije. Nećemo učiniti ustupak u pogledu odvajanja crkve i države, odnosno politike i crkve. Nećemo učiniti ustupak u smislu vraćanja zemlje koja im je oduzeta agrarnom reformom. Prema tome, u bitnim pitanjima ustupke im nećemo praviti.*⁹

Za mogućnost kontakata jugoslavenske i vaticanske delegacije posebice se založio milanski kardinal Montini još 1963. godine, a nakon što je doskora postao papa imenom Pavao VI., oni su se produbili i intenzivirali. Nakon dvogodišnjih razgovora, u Beogra-

du je 25. lipnja 1966. godine potpisan *Protokol o razgovorima vođenim između predstavnika vlade SFRJ i predstavnika Svete Stolice*.

Prvi dio *Protokola* određuje principe na kojima se u Jugoslaviji zasniva pravni položaj vjerskih zajednica, npr. sloboda savjesti i vjeroispovijesti, odvojenost crkve od države, jednakost i ravnopravnost vjerskih zajednica itd., a koji su zajamčeni Ustavom i zakonima. Vlada SFRJ obavezala se poštivati i autoritet Svete Stolice u vršenju njene jurisdikcije nad Katoličkom crkvom u pogledu vjerskih pitanja.

U drugom dijelu *Protokola* Sveta Stolica se obvezuje u kontroli svećeničke dužnosti i sankcioniranju svakog svećeničkog prijestupa, posebno u pogledu političke agitacije i prijestupa. *Protokoli* su bili važna karika u spajanju dotad prekinutog lanca suradnje između Crkve i jugoslavenske države, što će se izravno očitovati u uspostavi odnosa između SFRJ i Svete Stolice na razini izaslanika vlade pri Svetoj Stolici i apostolskog delegata Svete Stolice pri vladi SFRJ.¹⁰

Događaj koji je, s jugoslavenskog gledišta, eventualno mogao naštetiti novouspostavljenim ali krhkim jugoslavensko – vaticanskim odnosima, bila je kanonizacija prvog hrvatskog sveca Šibenčanina, franjevca Nikole Tavelića, 21. lipnja 1970. godine, kojeg je papa Pavao VI. apostolskim pismom *Divini Magistri* službeno uzdigao na čast oltara.¹¹ To pismo predstavljalo je tada presedan iz dva razloga: prvo, bilo je urešeno hrvatskom šahovnicom, a Hrvatska tada nije bila samostalna država te je lako mogao izbiti diplomatski skandal, a drugo, izostavljanje službenog grba SFRJ mogao je ozbiljno ugroziti konstruktivni napredak u međusobnim političkim odnosima. No, takav se epilog događaja ipak nije dogodio. Na svečanoj misi u vaticanskoj bazilici sv. Petra, gdje se zbio događaj kanonizacije, prisustvovalo je oko 15 000 hodočasnika iz domovine i nekoliko tisuća iz raznih dijelova svijeta,¹² što je predstavljalo *...obnovu ne samo duhovnog, nego i prostornog jedinstva rasijanog hrvatskog naroda povodom proglašenja svetim jednog Hrvata...*¹³ Taj događaj treba valorizirati kao uvod u događaje 1971. godi-

7 Isto, str. 5–10.

8 Akmađža, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945 – 1966.*, str. 270.

9 Isto, str. 282–283.

10 Cvrle, Vjekoslav: Dvadeseta godišnjica potpisivanja protokola između svete Stolice i SFR Jugoslavije, u: Siniša Zrinščak (ur.), *Religija i društvo*, Edicija Centra za idejno – teorijski rad GK SKH Zagreb, Zagreb, 1987., str. 152.

11 Sv. Nikola Tavelić, u: Antun Vujić (ur.), *Hrvatski leksikon*, Zagreb: Naklada Leksikon d.o.o., 1997., sv. II., str. 558.

12 Radovan Grgec, Kanonizacija Nikole Tavelića, *Katolički godišnjak 1971.*, Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1971., str. 58.

13 Ivan Botica, Sv. Nikola Tavelić i jugoslavenski režim, *Gospa Sinjska – godišnjak svetišta*, godina XXXVII., Sinj, 2010., str. 109.

ne, čime će događaji s vjerskog stanovišta zasigurno značajnije utjecati i na političke događaje u Hrvatskoj u okviru tzv. *Masovnog pokreta*.

Već spomenuti visoki stupanj diplomatskog razvoja 1966. godine, podignut je 1970. godine bez većih trzavica na diplomatski nivo razmjenom veleposlanika, o čemu su se najutjecajnije katolička glasila u Hrvatskoj vrlo pozitivno očitovala uz želju za daljnjim poboljšanjem i produbljenjem uzajamnih odnosa.¹⁴ Ti događaji bili su uvod u pripremu posjeta predsjednika SFRJ Josipa Broza Tita papi Pavlu VI. u Vatikanu, 29. ožujka 1971. godine.¹⁵ Bio je to, kako se navodi ...*prvi službeni posjet predsjednika jedne socijalističke države Svetom Ocu*.¹⁶ Govor predsjednika Tita upućen papi Pavlu VI. bio je prožet dubokim poštovanjem prema nastojanjima Svetoga Oca oko apeliranja za uspostavom mira po čitavom svijetu, napose u koloniziranim zemljama, gdje nepravda duboko tišti tamošnja društva. Osobito je važno Titovo priznanje papi oko uspostave normalizacije odnosa između SFRJ i Vatikana ...*Vaša Svetosti, nedavno su između Jugoslavije i Svete Stolice obnovljeni diplomatski odnosi, što rječito govori o pozitivnom razvoju međusobnih odnosa u toku posljednjih godina. Naša je iskrena želja da se, na osnovu uzajamnog poštovanja i uvažavanja, ti odnosi i dalje unapređuju. Dozvolite mi da Vašoj Svetosti zaželim dobro zdravlje i dalje uspjehe u vašim plemenitim nastojanjima u korist mira i međunarodnog razumijevanja*.¹⁷ Papa je uzvratilo istim riječima, posebno naglasivši stoljetnu duboku povezanost pojedinih naroda i krajeva Jugoslavije sa Svetom Stolicom i da ...*Crkva za sebe samu traži samo zakonitu slobodu da mogne vršiti svoju duhovnu službu i pružiti svoje lojalne usluge čovjeku, pojedincu i zajednici, bez ikakva drugog interesa, tuđeg njezinoj religioznoj i moralnoj misiji. Svijest koju Crkva u isti mah ima o naravi i o granicama te svoje misije, jest jamstvo protiv bilo kakvog razloznoga straha da Crkva ne bi prešla granice i bezrazložno zahvatila u područje suverene i zakonite nadležnosti države... U znaku težnje za međusobnim sporazumijevanjem za pravednim i poštenim mirom, za velikodušnim razumijevanjem, za međusobnom suradnjom, drago nam je, gospodine Predsjedniče, zaželjeti Vam sve najbolje, uključujući u te želje sve koji Vas prate i sve narode Jugoslavije, nad koje od srca zazivamo zaštitu Svevišnjega*.¹⁸

14 *Katolički godišnjak* iz 1971. godine donosi fotografiju predsjednika SFRJ Josipa Broza Tita i kratak komentar povodom tih događaja, vidi: *Katolički godišnjak 1971.*, Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1971., str. 33.

15 Tito kod Pavla VI., *Glas Koncila, Katoličke dvotjedne novine*, Zagreb, god. X., Br. 7., od 4. travnja 1971., str. 3.

16 Isto, str. 3.

17 Isto, str. 3.

18 Isto, str. 3.

U povodu povijesnog susreta Tita i Pavla VI. poslanicom se u *Glasu Koncila* oglasio i zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić, koji je izrazio nadu da će susret dvojice državnika izmijeniti misli o sudbonosnim svjetskim zbivanjima, naglašavajući kako su svi autoriteti, i duhovni i svjetovni ...*obvezni pred savješću čovječanstva tražiti rješenja kako bi u svijetu bio zaštićen čovjek i obitelj, kako bi bila osigurana socijalna pravda i ekonomska ravnoteža na načelima pravednosti, kako bi bila ostvarena istinska sloboda svih ljudi i sloboda svakoga naroda. Time se izbjegava ratna katastrofa i pronalaze se putovi mira*.¹⁹ Kuharić nadalje naglašava brojku od sedam milijuna katolika u Jugoslaviji, posebno u Hrvatskoj i Sloveniji te nužnost razmatranja odnosa Crkve i Države, kako bi oni bili korektni, a sve u svrhu dobrobiti građana – vjernika. On iznosi još uvijek zabrinjavajuću činjenicu da su vjernici u svojim životnim i radnim sredinama diskriminirani unatoč ustavnim i zakonskim garancijama te zaključuje da suvremeni razvitak jugoslavenskog društva nužno zahtijeva uklanjanje svake neravnopravnosti među ljudima. Ovakvi stavovi Katoličke crkve u Hrvatskoj zasigurno se mogu promatrati kao uzročno – posljedična veza šireg društvenog gibanja hrvatskoga naroda 1971. godine, koji su jasno pokazali daljnje tendencije odnosa između SR Hrvatske i SFRJ u cjelini. To reformno razdoblje u hrvatskoj politici, društvu i kulturi posebno je, dakle, obilježeno legitimiranjem i potvrdom hrvatskog nacionalnog i vjerskog identiteta, što je u cjelini odredilo njegovu daljnju sudbinu.

Uspostava dijaloga između Crkve i Države 1971. godine

Nove smjernice odnosa Crkve spram države potaknute postkoncilskim reformističkim strujanjima, izazvale su val različitih reakcija kod jugoslavenskih komunista, naročito u vidu dijaloga koji su trebali dovesti do većeg međusobnog razumijevanja. Jedan od takvih primjera bilo je i održavanje seminara komunista Zagrebačkog sveučilišta pod nazivom *Religija u suvremenom društvu*, održanog od 19. do 21. veljače 1971. godine u Krapinskim Toplicama. Na dnevnom redu bila su predavanja o aktualnim društveno-političkim pitanjima, s posebnim naglaskom na religiju i mogućnostima sudjelovanja vjernika u političkom životu zemlje te mogućnost daljnje depolitizacije Crkve, kako bi se njena uloga svela na čisto religioznu funkciju. Svojom temom *Samoupravno društvo – religija* posebno se istaknuo Zlatko Frid – predsjednik Komisije za vjerska pitanja pri Izvršnom vijeću Sabora Hrvatske te

19 Isto, str. 2.

naglasio da ...*poplava religije danas označava, pored ostalog i svojevrsnu reakciju pomanjkanja odgovarajućeg odnosa države prema Crkvi i fenomenu religije...*²⁰ Srđan Vrcan, profesor s Pravnog fakulteta u Splitu, osvrnuo sa pak na odnos nacionalno – vjersko i rekao da o njihovom prožimanju na *našem* prostoru postoji bezbroj dokaza koje je nemoguće zaniijekati. Istaknuo je da se oni, međutim, ne mogu poistovjetiti, upozorivši kako je pokušaj da se vjersko proglasi kao okosnica nacionalnog krajnje konzervativno i neprihvatljivo mišljenje. Zanimljiva je i analiza Rajonske konferencije Socijalističkog saveza radnog naroda Remetinec iz Zagreba, održane 23. ožujka 1971. godine, na kojoj se raspravljalo o Crkvi i religiji u samoupravnom društvu. U radu skupa, na kojem su zapažene referate iznijeli već spomenuti Zlatko Frid te Stjepan Krajačić, predsjednik Rajonske konferencije, došlo je do polarizacije dvije grupe diskutantata s oprečnim shvaćanjima i traženjima. Povod živoj diskusiji bila je izgradnja crkve u zagrebačkom naselju Siget, protiv koje je ustala starija, no broičano manja grupa sudionika, za razliku od mlađe i broičano nadmoćnije skupine, koja je istupe prve grupe smatrala nedopustivima i okarakterizirala ih kao *kulturnu revoluciju* i ustrajanje na *dogmatskom stavu*. Mlađa grupa sudionika spomenute konferencije jasno je poručila kako se stanovnike ne bi smjelo dijeliti na vjernike i nevjernike – komuniste, već na one koji su za *progresivni samoupravni socijalizam* i na one koji ga koče i onemogućavaju.²¹ Zlatko Frid se, na već ranijim sjednicama Republičke konferencije SSRN Hrvatske, jasno odredio za progresivističku opciju, ističući kako ...*depolitizacija Crkve ne znači da Crkvu kao konfesionalnu zajednicu i građane – vjernike treba isključiti iz javnog života. Misao „Vratiti Crkvu u bogomolju“ ponekad se krivo interpretira. To ne znači da se npr. vjerski obred ne može održati izvan bogomolje na javnom trgu ili drugom javnom prostoru; isto tako, to ne znači da se kulturni program s religioznim motivom ne može prikazati na javnoj sceni; to isto tako ne znači da vjernik ili svećenik ne može sudjelovati u javnoj raspravi izvan bogomolje. Naprotiv, građanin – vjernik ima jednaka prava i dužnosti kao i svaki drugi građanin. Svaki drugi stav značio bi najgrublje kršenje osnovnih građanskih prava i slobode.*²² Frid nadalje, razotkriva i nejasnu formulaciju klerikalizma koju su pojedine vladajuće skupine unutar državne vlasti sustavno forsirale s ciljem etiketiranja zauzetih pojedinaca – vjernika i

njihovog onemogućavanja u društvenom djelovanju, napose u političkoj sferi. On smatra da se klerikalcem ne smije nazivati onaj tko otvoreno priznaje da je vjernik, tko živi s Crkvom, a u javnosti nastupa kao građanin, ne nastupajući u ime Crkve i ne tražeći od nje ikakvu političku potporu. Svaka nejasnoća u pogledu pojma klerikalac i klerikalizam po Fridu može ...*samo mutiti sve bolje odnose između vjernika i nevjernika u jugoslavenskom društvu.*²³

Kasnije su čak uslijedile javne i smione kritike zaključaka Sjednice Centralnog komiteta saveza komunista Hrvatske o problemu članstva vjernika u Savezu komunista u kojima se, unatoč stanovitom pozitivnom pomaku na relaciji Crkva – Država, vjernike još uvijek tretira kao *građane drugoga reda* što je, prema jednom pismenom očitovanju teologa dr. Tomislava Šagi – Bunića, u najmanju ruku nedopustivo. On smatra da su to bespredmetni retorički recidivi i kočenje novih društvenih procesa u Jugoslaviji, istodobno se ograđujući od mogućih krivih tumačenja svojih izjava kao ispitivanja mogućnosti uključenja vjernika u Savez komunista i sl. Poziva stoga, naročito Izvršni komitet, na preispitivanje odnosa spram građana – vjernika, napose onih prožetih Koncilskom obnovom koji ...*misle dijaloški i žele bolju budućnost svome narodu i svima narodima jugoslavenske zajednice naroda.*²⁴

Međutim, unatoč navedenim pokušajima ublažavanja „tvrdo linijaškog“ ateističkog držanja komunista, brojni članovi iz njihovih redova ostali su vjerni starim dogmatskim stavovima i u izravnom konfrontiranju sa svime što ima vjerski predznak.²⁵

Ovakve dijaloge možemo promatrati kao pokušaje i početke razmjena pluralističkog mišljenja u SFRJ, koji su bili nužni kako bi se stvorila prihvatljiva društvena klima za predstojeće vjerske manifestacije diljem Hrvatske, napose u Zagrebu i Mariji Bistrici, bez kojih bi bilo nerealno očekivati bilo kakvo razumijevanje pa čak i njihovo fizičko održavanje. S drugog pak stovišta, značajan je bio i interes SFRJ da se u što boljem svjetlu prikaže međunarodnoj javnosti.²⁶

20 Vjernici u političkom životu, *Glas Koncila, Katoličke dvotjedne novine*, Zagreb, god. X., br. 6, od 21. ožujka 1971., str. 5.

21 Religija u samoupravnom društvu, *Glas Koncila, Katoličke dvotjedne novine*, Zagreb, god. X., br. 8, od 18. travnja 1971., str. 8.

22 Prava građanina – vjernika, *Glas Koncila, Katoličke dvotjedne novine*, Zagreb, god. X., br. 2., od 24. siječnja 1971., str. 1.

23 Nejasna opasnost klerikalizma, *Glas Koncila, Katoličke dvotjedne novine*, god. X., br. 2., od 24. siječnja 1971., str. 2.

24 Tomislav Šagi-Bunić, Prilog dijalogu o članstvu vjernika u Savezu komunista, *Glas Koncila, Katoličke dvotjedne novine*, Zagreb, god. X., br. 11, od 30. svibnja 1971., str. 7.

25 *Glas Koncila*, br. 18, god. X., od 5. rujna 1971. godine donosi kratak članak pod nazivom *Vjernici ne mogu u Savez komunista* u kojem se citira dio govora Antuna Bibera s Konferencije SK Hrvatske, 19. srpnja 1971. godine, u kojem on ukazuje na nedopustivost ulaska vjernika u Savez komunista jer je marksizam, kao idejna osnova praktične djelatnosti komunista nespojiv s bilo kakvim religioznim uvjerenjima.

26 Akmadža, Miroslav, *Franjo Šeper – mudroču protiv jednoumlja*, Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“, Zagreb, 2009., str. 330.

Pripreme za Mariološki i Marijanski kongres 1971. godine

Navedene povijesne činjenice u prethodnom poglavlju ovoga rada nužne su za razumijevanje okolnosti u kojima su se odvijale pripreme za Mariološki i Marijanski kongres, kako se pokazalo, dotad najvećih okupljanja vjernika u hrvatskoj povijesti.²⁷ Uvjetno prijateljski raspoložen jugoslavenski državni vrh bez sumnje je omogućio održavanje tako značajnih i masovnih vjerskih manifestacija, što je bio preduvjet svih priprema. Nedvojbeno je da bi sva ta nastojanja propala ili barem u značajnijoj mjeri bila onemogućavana da nije uspostavljen dijalog između SFRJ i Vatikana na najvišoj državnoj razini. Međutim, ovdje još jednu vrlo utjecajnu osobu valja uzeti u obzir, a to je bio hrvatski kardinal Franjo Šeper (1905.–1981.), koji se kao zagrebački nadbiskup i sudionik Drugog vatikanskog koncila istaknuo govorima za obnovu Katoličke crkve u cjelini te zalaganjem uvođenja nacionalnih jezika u liturgiju, što mu je priskrbilo kardinalski grimiz 1965. godine te skorašnje imenovanje pročelnikom najutjecajnije vatikanske Kongregacije za nauk vjere, 1968. godine. Time je *de facto* postao najutjecajnija osoba u Crkvi nakon pape, čime je svakako utjecao na papu i vatikansku politiku, posebice glede Jugoslavije i pitanja položaja Katoličke crkve u njoj.

Dodatni poticaj marijanskim vjerskim svečanostima bila su i obilježavanja dviju značajnih obljetnica u prvom dijelu 1971. godine. Naime, 30. travnja iste godine obilježena je tristota obljetnica pogubljenja velikaša Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana te stota obljetnica rođenja hrvatskog političara Stjepana Radića, koji je pak preminuo od rana zadobivenih u atentatu u Beogradu, 20. lipnja 1928. godine. Ti veliki hrvatske povijesti u hrvatskom narodu prepoznati su kao mučenici i borci za hrvatsku slobodu, što se svakako te burne 1971. godine moglo iskoristiti u hrvatskim traženjima ekonomske i društvene ravnopravnosti unutar jugoslavenske državne zajednice. Katolička crkva prepoznala je karizmatičnost tih povijesnih osoba, posebno ih predstavivši u svom najčitanijem i najraširenijem glasilu *Glasu Koncila*.²⁸ Inače, ono je počelo

izlaziti 1963. godine i odmah se isprofiliralo kao najčitanije i najutjecajnije katoličko glasilo u nas, koje je odigralo veliku ulogu u jačanju života crkvene zajednice u Hrvatskoj i drugim dijelovima Jugoslavije.²⁹

U takvom ozračju prepunom obilježavanja važnih obljetnica i povijesnih susreta, otpočele su pripreme za VI. Međunarodni znanstveni Mariološki i XIII. Marijanski pučki kongres, kojima je cilj bio ponovno osnažiti i osvežiti katoličku vjeru i tradiciju u hrvatskome narodu te naglasiti glavne teološke odrednice službene Crkve na nacionalnom i međunarodnom nivou. Prva konkretna naznaka održavanja marijanskih kongresa 1971. godine bila je zajednička *Okružnica* svih hrvatskih biskupa od 26. rujna 1970. godine, u kojoj vjernike potiču na njegovanje pobožnosti prema Blaženoj Djevici Mariji, osvešćujući pritom njezinu stoljetnu prisutnost u vjerskom i nacionalnom životu Hrvatskoga naroda.³⁰ Svećenicima svih katoličkih biskupija u SFRJ, a naročito na području SR Hrvatske mjesecima je naglašavana važnost proslave 1330. godišnjice³¹ početka pokrštenja Hrvata upravo te 1971. godine, s neizostavnom obnovom krsnoga zavjeta na Mariji Bistrici, što je dodatno trebalo legitimirati održavanje navedenih Kongresa.³²

Ideja održavanja međunarodnih marijanskih kongresa započeta je u francuskom gradu Lyonu još 1900. godine, a cilj je njihovih održavanja bio da se vjernici iz cijeloga svijeta okupljaju, raspravljaju o zadanim temama te gaje i produbljuju pobožnost prema Blaženoj Djevici Mariji. Prvih sedam kongresa, do 1950. godine po svom su karakteru bili opća marijanska slavlja bez dodatka znanstvenih skupova, a nova organizacija pod vodstvom hrvatskih mariologa fra Karla Balića i fra Pavla Melade te *Marijine Akademije (Academia Mariana)* iz Rima uspostavila je niz tzv. dvostrukih kongresa – znanstvenih i pučkih.³³ Uz održavanje kongre-

27 Isto, str. 331.

28 *Glas Koncila*, br. 10., od 16. svibnja 1971. godine donosi iscrpne članke o Petru Zrinskom i Franu Krsti Frankopanu pod naslovom *U slavu hrvatskih mučenika Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana*, okarakteriziravši ih kao hrvatske mučenike, dok *Glas Koncila*, br. 13., od 27. lipnja 1971. godine na svojoj naslovnici donosi cjeloviti govor biskupa Mije Škvorca u zagrebačkoj prvostolnici, pod nazivom *Duhovna oporuka Stjepana Radića*. U tom govoru citirane su Radićeve riječi: *Vjera je temelj moralnoj kulturi. Vjera uopće, a kršćanski nauk napose je temelj odgoja. Kršćanske crkve i sve javne vjerske zajednice posvema su slobodne u naučavanju vjere.*

29 Važniji momenti iz povijesti Glasa Koncila, www.glas-koncila.hr/index.php?option=com_content&view=... (19. veljače 2014. god.)

30 Zvonimir o. Majić, Marijin narod, *Glasnik Srca Isusova i Marijina*, Hrvatska pokrajina Družbe Isusove, god. LXII., br. 7, Zagreb, srpanj 1971., str. 298.

31 Naime, papa Ivan IV. poslao je 641. godine opata Martina u Dalmaciju i Istru da otkupi zarobljene kršćane od tamošnjih pogana. Opat se nakon uspješno obavljene misije vratio u Rim s moćima uglednih svetaca stradalih tijekom progona kršćana za vladavine cara Dioklecijana. Taj događaj ujedno je označio početne doticaje tada još poganskih hrvatskih plemena s rimskim svećentvom i njihovim duhovnim utjecajem na ovim prostorima.

32 Zapisnik izvanredne sjednice Svećeničkog vijeća Zagrebačke nadbiskupije, održane dne 16. lipnja 1971., *NAZ, Svećeničko vijeće Zagrebačke nadbiskupije* (1), 1. i 2. saziv, 1968 – 1973., Zagreb, str. 3.

33 Do 1971. godine održano ih je pet i to u Rimu, 1950. i 1954., Lurdu, 1958., Santo Domingu, 1965. i Fatimi, 1967. godine,

sa uvijek se nastojalo obilježiti i posebnu marijansku obljetnicu u odnosnim mjestima.

Prema navodima o. Balića, Hrvatska 1971. godine nije imala neki izraziti razlog za održavanje vjerskih skupova te vrste, no tu godinu prepoznao je kao jubilaru za proslavu 1300. godišnjice pokrštenja Hrvata. Tema tih Kongresa bila je dvojaka: znanstveni Mariološki skup u Zagrebu bavio se štovanjem Majke Božje od 6. do 12. stoljeća, dok je Marijanski kongres u Zagrebu i posebno njegov završetak u Mariji Bistrici, 15. kolovoza 1971. godine bio izrazito pučkog karaktera, čime se željelo staviti naglasak na Marijinu prisutnost u svakidašnjem životu vjernika.³⁴

Sve katoličke novine i časopisi već su od početka godine počeli izvještavati o počecima priprava za te susrete koji su se trebali održati u prvoj polovici mjeseca kolovoza. Na blagdan Gospe Lurdske, 11. veljače 1971. godine u istoimenom svetištu u Zagrebu priprava je započeta svečanom devetnicom i propovijedima na temu uloge Marije u odnosu na različite situacije ljudskog života. Propovijedima su se istaknuli nadbiskup Franjo Kuharić, pomoćni biskup zagrebački dr. Josip Lach, o. Bonaventura Duda, Živko Kustić i dr.³⁵ Odmah potom osnovan je poseban *Odbor i Tajništvo za pripravu Kongresa*. Na čelo Odbora po svojoj nadbiskupskoj funkciji stao je Franjo Kuharić, a za glavnog tajnika imenovan je pomoćni zagrebački biskup Mijo Škvorc. Ostali članovi Tajništva bili su: s. Dubravka Tadin, dr. Josip Turčinović, Luka Depolo i Augustin Korpar. Članovima Izvanrednog savjeta imenovani su: dr. Tomislav Šagi – Bunić, dr. Vjekoslav Bajsić i dr. Bonaventura Duda. Unutar Odbora ustrojene su i posebne komisije za posebne zadatke. Teološka komisija pod vodstvom dr. Adalberta Rebića imala je zadaću u suglasnosti s Marijinom akademijom u Rimu s hrvatskog područja pronaći predavače za znanstveni dio Kongresa. Kulturno–umjetnička komisija pod

čiji je pokretač bilo *Stalno vijeće za održavanje međunarodnih mariološko – marijanskih kongresa* u okviru *Papinske međunarodne marijanske akademije u Rimu*. Njen osnivač i prvi predsjednik bio je poznati franjevac dr. Karlo Balić – pripadnik dalmatinske Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja, profesor na Međunarodnom franjevačkom sveučilištu *Antoninum*, član raznih rimskih kongregacija, mariolog i medievist svjetskoga glasa. Otac Karlo Balić osobito se istaknuo na II. vatikanskom koncilu zauzetim radom oko proglašenja dogme o Marijinu uznesenju, zbog čega ga je papa Pio XII. odlikovao zlatnom medaljom. Ocu Baliću veliku podršku oko osnivanja Međunarodne papinske marijanske akademije pružio je franjevac dr. Pavao Melada, postavši njezinim prvim tajnikom.

34 Mala povijest Marijinih kongresa, *Glas Koncila, Katoličke dvotjedne novine*, Zagreb, god. X., br. 4., od 21. veljače 1971., str. 16.

35 Početak priprave proslave marijanskih kongresa, *Glas Koncila, Katoličke dvotjedne novine*, Zagreb, god. X., br. 4., od 21. veljače 1971., str. 14.

vodstvom dr. Josipa Turčinovića pripravljala je večernje priredbe za sudionike Mariološkog kongresa, a u suradnji s Liturgijskom i Pastoralnom komisijom pobrinula se i za odabiranje himne i značke Kongresa te recitale i filmove. Tehničko–sanitarna komisija pod vodstvom A. Korpara imala je brigu oko smještaja hodočasnika, prometna pitanja, tehničku službu, a ujedno i oko cjelokupne propagande, dok je najbrojnija bila Pastoralna komisija pod vodstvom dr. Đure Pukeca, sa zadaćom organizacije svih priredaba i manifestacija za vrijeme trajanja Kongresa. Liturgijska komisija, koja je imala odabrati liturgijske tekstove i pjesme za kongres, povjerena je vodstvu dr. Bonaventure Duda.³⁶

U svrhu promidžbe i djelotvornije priprave za predstojeća slavlja osnovana je posebna komisija za marijanska svetišta diljem Hrvatske i Jugoslavije, gdje su vjernici pobliže upoznati s ciljevima i naknama centralnih proslava u Zagrebu i Mariji Bistrici. Katolički dvotjednik *Glas Koncila* te glasnici *Marija, Veritas* i *Glasnik Srca Isusova i Marijina* iznosili su detaljne rasporede Mariološkog i Marijanskog kongresa, a brojni članci bili su posvećeni pripravama vjernika za njih upravo u mjesnim biskupijskim svetištim diljem Jugoslavije.³⁷ To je ujedno bila i prilika za detaljnijim upoznavanjem pojedinog svetišta u gotovo svakom broju časopisa tiskanih te godine.

Ta različitost pojedinih svetišta imala je prvenstveno za cilj pokazati jedinstvenost štovanja Bogorodice na svim područjima Jugoslavije gdje su živjeli Hrvati katolici te očitovati njihovu zajedničku duhovnu, tradicijsku i kulturnu povezanost.³⁸

Težnja pak, za očitovanjem katoličkog jedinstva napose je vidljiva iz riječi splitskog nadbiskupa dr. Frane Franića, objavljenih u njegovoj *Okružnici* od 15. travnja 1971. godine, gdje između ostaloga, poziva i na što bolju pripravu svojih vjernika u sinjskom marijanskom svetištu te odaziv za odlazak u Zagreb i Mariju Bisticu ...*Pozivam vas da se na Marijanski kongres što bolje pripravimo i da također iz naše nadbiskupije pođe organizirano hodočašće za Veliku Gospu u Mariju Bisticu. Na taj način pokazat ćemo da imamo zajedničku vjeru u Boga i zajedničku ljubav prema Majci Božjoj svi mi katolički sinovi hrvatskoga naroda, sta-*

36 Krenule priprave za Marijanski kongres, *Glas Koncila, Katoličke dvotjedne novine*, Zagreb, god. X., br. 6., od 23. ožujka 1971., str. 5.

37 Pero Bulat, Bistrica '71, *Glasnik Srca Isusova i Marijina*, Hrvatska pokrajina Družbe Isusove, god. LXII., br. 8, Zagreb, kolovoz 1971., str. 338 – 344.

38 Počelo u Sinju – da završi na Mariji Bistrici, *Glas Koncila, Katoličke dvotjedne novine*, Zagreb, god. X., br. 16., od 15. kolovoza 1971., str. 9.

novali na sjeveru ili na jugu, na istoku ili zapadu naše drage domovine Hrvatske...³⁹

Neposredno prije održavanja skupova, tajnik Marijanskih kongresa biskup Mijo Škvorc i nadbiskup Kuharić u *Službenom vjesniku Zagrebačke nadbiskupije* uputili su svećenicima završne obavijesti i okružnicu, u kojima ih potiču da sa svojim vjernicima dođu na proslavu u Zagreb i Mariju Bistricu, uz savjete i definiranje glavnih ciljeva održavanja istih.⁴⁰ Istodobno je na sjednicama Glavnog odbora kojima su njih dvojica predsjedavala, predloženo da glavni moto Kongresa bude *Mundi melioris origo*, tj. *Početak boljega svijeta* – riječi zapisane u svetištu Majke Božje Jeruzalemske na Trškom vrhu kraj Krapine.

U intervjuu što ga je za *Glas Koncila* dao neposredno prije održavanja Mariološkog kongresa, glavni organizator o. Karlo Balić iznio je njegovu glavnu svrhu, a to je povijesno proučavanje marijanske pobožnosti i nauke kakva je bila u Crkvi u razdoblju od 6. do 11. stoljeća dok su još kršćanski Istok i Zapad bili u crkvenom jedinstvu. Najavio je i dolazak oko 150 teologa – stručnjaka te moguću posljedicu Kongresa, a to je popularizacija marijanskih pobožnosti i njihovo širenje među vjernicima te s tim u vezi nastojanje da se Marija Bistrica proglasi glavnim marijanskim svetištem hrvatskoga naroda.⁴¹

O odnosima, pak, građanskih vlasti prema ovim vjerskim događanjima i pomoći oko njihove realizacije progovorio je pomoćni biskup zagrebački Mijo Škvorc, izjavivši kako su *...vlasti ove proslave dozvolile. Neka naročita pomoć nije tražena, niti su je vlasti ponudile. Mislim da će radio i TV barem registrirati Kongrese, ali se njima neće detaljnije baviti.*⁴²

Neposredno prije ovih slavlja špekuliralo se i o papinu dolasku u Jugoslaviju,⁴³ no zbog specifičnih međudržavnih odnosa između Jugoslavije i Vatikana, za takav čin još nije bilo dozrelo vrijeme. Sam papa i vatikanski mediji budno su pratili tadašnja vjerska gi-

banja u Hrvatskoj, a subotu uoči održavanja velikog Marijanskog kongresa u Mariji Bistrici, točnije 14. kolovoza, papa je iz ljetnikovca u Castel Gandolfu uputio pozdrave svima koji će biti prisutni na tom slavlju.⁴⁴

Šesti međunarodni mariološki kongres u Zagrebu

Šesti međunarodni Mariološki kongres održan je u Zagrebu od 6. do 14. kolovoza, s time da su od 6. do 11. kolovoza organizirani znanstveni skupovi, a od 12. do 14. kolovoza pučka predavanja o štovanju Bogorodice s euharistijskim slavljinama i vjersko – kulturnim programom. Savjet Papinske međunarodne mariološke akademije odredio je glavnu temu skupa, pod naslovom *Štovanje Majke Božje od VI. do XI. stoljeća* iz nekoliko razloga. Prvenstveno, to se doba u crkvenoj povijesti naziva još i *zlatno doba* štovanja Bogorodice, koje svoj vrhunac osobito doživljava na kršćanskom Istoku, a s druge strane, to je doba još uvijek barem nominalnog kršćanskog jedinstva, što se iz perspektive 20. stoljeća gleda kao traženje i osvješćivanje zajedničkih vjerskih poveznica kršćanskog Istoka i Zapada u duhu postkoncilskog ekumenizma. Bogorodica je dakle, prepoznata kao osoba kojoj čast iskazuju sve međusobno odijeljene grane kršćanstva te kao posrednica prema uspostavljanju jedinstva među kršćanima pa su, stoga, skupu nazočili i predstavnici pravoslavaca, anglikanaca, kalvinista kao i metodista te muslimani, koji u *Kuranu* s poštovanjem govore o Mariji. Sada se znanstvenicima pružila prilika da osvijetle eventualne nepoznanice iz toga doba, osobito u duhu različitih liturgija, dokumentata raznih koncila i sinoda te djela istaknutih teologa, s naglaskom na interpretativno – dogmatske temelje Bogorodičinog štovanja. Stoga je kao geslo kongresa uzeta misao *Marija – početak boljega svijeta*.

Na svečanosti otvorenja u velikoj dvorani Dječakog sjemeništa u Zagrebu prisustvovalo je oko 700 sudionika, a među njima 126 teologa iz tridesetak zemalja svijeta. Među zapaženijim gostima i sudionicima, bili su: potpredsjednik Skupštine grada Zagreba Ivo Vrhovec, Zlatko Frid – predsjednik Republičke komisije SR Hrvatske za vjerska pitanja, Ivan Lazić – tajnik Republičke komisije za vjerska pitanja, Pavao Delale – tajnik Komisije za vjerska pitanja grada Zagreba, dr. Ljudevit Jonke – predsjednik Matice hrvatske i drugi.⁴⁵ Od katoličke hijerarhije u Jugoslaviji nazočni su

39 Zvonimir o. Majić,; Marijin narod, *Glasnik Srca Isusova i Marijina*, Hrvatska pokrajina Družbe Isusove, god. LXII., br. 7, Zagreb, srpanj 1971., str. 298.

40 Naša hodočašća na Mariju Bistricu – priprava za Marijanski kongres, *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, Ivan Tilšer (ur.), Nadbiskupski duhovni stol, god. LVIII., br. 7./1971., Zagreb, str. 102.

41 Razgovor s organizatorom i dušom Marijanskih kongresa, teologom dr. fra Karlom Balićem, *Glas Koncila, Katoličke dvotjedne novine*, Zagreb, god. X., br. 14., od 11. srpnja 1971., str. 4.

42 Posljednje izvjesnosti i neizvjesnosti pred Kongres, *Glas Koncila, Katoličke dvotjedne novine*, Zagreb, god. X., br. 15., od 25. srpnja 1971., str. 3.

43 *Glas Koncila*, god. X., br. 14, od 11. kolovoza 1971., str. 16., u svom članku pod nazivom "Marijanski kongres pred vratima" ističe: *...kako nas papin dolazak ne bi smio iznenaditi.*

44 Papin govor iz Castel Gandolfa, *Glas Koncila, Katoličke dvotjedne novine*, Zagreb, god. X., br. 17., od 22. kolovoza 1971., str. 4.

45 Franjo Šipušić, Bilješke uz oba Kongresa, *Glasnik Srca Isusova i Marijina*, Hrvatska pokrajina Družbe Isusove, god. LXII.,

bili zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić, pomoćni zagrebački biskupi Mijo Škvorc i Josip Salač, sarajevski nadbiskup Smiljan Čekada s pomoćnim biskupom Tomislavom Jablanovićem, riječki nadbiskup Josip Pavlišić, mariborski biskup Maksimilijan Držečnik, pomoćni biskup križevački Joakim Segedi i đakovački biskup Stjepan Bäuerlein. Nakon što je tajnik Papinske međunarodne mariološke akademije Pavao Melada otvorio rad Kongresa, uslijedili su pozdravni govori zagrebačkog nadbiskupa Franje Kuharića, pomoćnog biskupa Mije Škvorca, potpredsjednika Skupštine grada Zagreba Ive Vrhovca i samog organizatora Kongresa o. Karla Balića. Organizatori i sudionici skupa odmah su potom u Rim poslali pozdravne telegrame papi Pavlu VI. i kardinalu Franji Šeperu.⁴⁶

Nakon programatskog govora o. Karla Balića, uslijedilo je predavanje o. Ermanna Toniola o himnu *Akatistu*, kao vrhuncu marijanskog štovanja u Istočnim (pravoslavnim) crkvama,⁴⁷ a njegovo tumačenje i uspoređivanje sadržaja ocijenjeno je vrlo bliskim tumačenjima o Mariji u dokumentima Drugog vatikanskog koncila, iz čega već u prvi mah možemo nazrijeti nova duhovna strujanja i konkretizaciju dijaloga među podijeljenim kršćanskim Crkvama. Već je na samoj svečanosti otvaranja Kongresa nadbiskup Kuharić, pročitavši dio pisma pravoslavnog episkopa karlovačkog g. Simeona, upravo dao naslutiti takva nastojanja ... *Velikom zadovoljstvom, kada bi mi to zdravlje dozvoljavalo, prisustvovao bih svima mariološkim svečanostima u Zagrebu i Mariji Bistrici. Naše Crkve podjednako štiju Majku našeg Spasitelja, pa smo tu već vekovima ekumenski združeni u proslavljanju One koju je naša Crkva nazvala „časnijom od kerubina i beskrajno slavnijom od serafina“, pa je i svojim liturgičkim i dogmatskim shvatanjima Presvetu Bogorodicu uzdigla kao prvu do Trojičnog Božanstva. Zato Mariološki kongres i Marijanske svečanosti imaju veliki značaj u Crkvama Božjim. Danas, kada se širom sveta čak i u teologiji nameću shvatanja koja tendiraju ka religiji bez metafizike i moralu bez božanske sankcije, svako ukazivanje na temeljne istine naše vere čuva Crkvu od opovršavanja života kako u teologiji, tako i u svakodnevnoj vlastitoj praksi.*⁴⁸

br. 10, Zagreb, listopad 1971., str. 434.

46 Brzjavi s Kongresa, *Glas Koncila, Katoličke dvotjedne novine*, Zagreb, god. X., br. 16., od 15. kolovoza 1971., str. 4.

47 *Akatist* je bogoslužbeni čin i hvalospjev u čast Bogorodice s temom Navještenja, nastao u Grčkoj crkvi na prijelazu iz 5. u 6. stoljeće. Ekvivalent *Akatistu* u Katoličkoj crkvi su Litanije.

48 „Pismo episkopa karlovačkog g. Simeona, od 24. srpnja 1971. godine“, u: Odanost hrvatskoga naroda Majci Božjoj, *Glas Koncila, Katoličke dvotjedne novine*, Zagreb, god. X., br. 16., od 15. kolovoza 1971., str. 2.

Sam rad Kongresa odvijao se kroz centralna predavanja i po sekcijama raspodijeljenim prema jezičnim grupama: slovenskoj, talijanskoj, francuskoj, španjolskoj, engleskoj i njemačkoj. Referenti su svoja izlaganja također iznosili prema dominantnim predmetima proučavanja, kao što su: liturgija, ikonografija, teologija, arhitektura i dr. Za cijelo vrijeme trajanja Kongresa priređivane su brojne konferencije za novinare, akreditirane iz zemlje i inozemstva, između ostalih radio i TV reporteri iz Austrije, Italije, Njemačke, Švicarske, Španjolske, SAD-a, a od domaćih *Vijesnik u srijedu*, *Večernji list*, *Vjesnik*, *TANJUG*, *Politika*, *Studentski list*, *Hrvatski tjednik*, *RTV Zagreb* te gotovo svi crkveni listovi, koji su na različite načine i u različitim opsezima izvještavali o njegovom radu i zaključcima. Održavanje Kongresa pratile su i mnoge druge popratne aktivnosti, primjerice prigodno tiskanje divot – izdanja *Bogorodica s djetetom u staroj umjetnosti Hrvatske* na hrvatskom i engleskom jeziku, snimanje dokumentarnog filma *Povijest Crkve u Hrvata* te otvorenje izložbe *Riznica zagrebačke katedrale*.

Trinaesti međunarodni marijanski kongres u Zagrebu i Mariji Bistrici

Nakon završetka znanstvenog dijela Mariološkog kongresa, čiji je rad zaključio papinski izaslanik kardinal Franjo Šeper, tog istog dana, tj. 12. kolovoza otpočeo je u Zagrebu Trinaesti međunarodni marijanski kongres, čija je svrha, prema završnom zaključku o. Balića, bila da se nakon znanstvenih razmatranja njegovi rezultati i zaključci prenesu u široke slojeve naroda. Pučke svečanosti i pobožnosti koje su uslijedile do 15. kolovoza započele su svečanom koncelebriranom misom u Zagrebačkoj katedrali, kojoj je nazočilo oko pet tisuća ljudi. Osim na Kaptolu, kongresne svečanosti održavale su se u još osam zagrebačkih crkava, a njegov veličanstveni završetak predviđen je bio za Mariju Bistricu, na sam blagdan Velike Gospe, 15. kolovoza. Od nekoliko službenih prijedloga teme ovog Marijanskog kongresa, konačno je prihvaćena ona pod nazivom *Marija i suvremeni svijet*.⁴⁹

U naredna dva dana u dvorani sjemeništa na Šalati održavana su predavanja s diskusijama, a u katedrali održavane posebne svečanosti za redovnice i bolesnice, dok su po istaknutijim gradskim crkvama propovjednici tumačili narodu suvremena shvaćanja marijanskih pobožnosti.

49 Franjo Šipušić, Bilješke uz oba Kongresa, *Glasnik Srca Isusova i Marijina*, Hrvatska pokrajina Družbe Isusove, god. LXII., br. 10, Zagreb, listopad 1971., str. 432.

U subotu poslije podne, dan uoči blagdana Velike Gospe, počeo je organizirani odlazak na Mariju Bistricu, koja se spremala za završno slavlje ovih kongresa. Za tu prigodu uređeno je novo vanjsko svetište podno starog dijela s pogledom na brdo Kalvarije. Pred tom zgradom uređen je i prostor s kapacitetom primitka više stotina tisuća ljudi, ubuduće nazivan *Kongresnim prostorom*. Na Mariji Bistrici očekivao se velik broj ljudi, no kako bi se u svrhu što bolje organizacije utvrdio njihov barem približan broj, svećenstvo je od organizatora dobilo naputak podijeliti svojevrstne ulaznice. Svaki je hodočasnik uz nju ujedno dobio i *Vodič* te kongresnu značku.

Već u kasnim subotnjim poslijepodnevnim satima naziralo se da će to biti, kako se kasnije pokazalo, do tada najveći vjerski skup u Mariji Bistrici u višestoljetnoj povijesti toga svetišta i u Hrvatskoj uopće, jer su vjernici pristizali iz svih krajeva domovine te ostalih jugoslavenskih republika. Prema izvještajima katoličkih listova, iako je taj Kongres prvenstveno imao biti međunarodnog karaktera o čemu svjedoči prisustvo Slovačka, Mađara, Austrijanaca, Nijemaca i Francuza, on je imao sve karakteristike hrvatskog nacionalnog kongresa, budući da je okupio veliki broj Hrvata iz cijele Jugoslavije, kao i velik broj iseljenika iz Kanade, SAD-a, Njemačke, Austrije, Švicarske i Australije. U 18 sati počelo je veliko bdjenje, a nastavilo se pokorničkim marijanskim bogoslužjem, Križnim putem sa svijećama, Istočnom liturgijom, Kongresnom krunicom te najzad, misom Polnoćkom.⁵⁰

Završetak Marijanskog kongresa obilježen je u nedjelju, 15. kolovoza velikim euharistijskim slavljem kojem je, prema procjenama nazočilo oko 150 000 ljudi. Svečana koncelebrirana misa započela je ulaznom procesijom u 10 sati, koju je predvodio papin delegat kardinal Franjo Šeper uz prisutnost zagrebačkog nadbiskupa Franje Kuharića, belgijskog kardinala Josepha Suenensa te gotovo svih hrvatskih i slovenskih biskupa. I ovdje se ekumenski duh osjetio kroz prisustvo banjalučkog i pakračkog episkopa te izaslanika patrijarha Srpske pravoslavne crkve.

Svoju propovijed kardinal Šeper započeo je mišlju *Po Mariji k Isusu*, pape Ivana XXIII. Poseban je pozdrav uputio predstavnicima Srpske pravoslavne crkve, naglasivši kako su Istočna i Zapadna crkva jedinstvene u štovanju Marije *...Mi se u raznim stvarima razlikujemo, ali jedna je stvar u kojoj nema razlike, a to je štovanje Blažene Gospe*.⁵¹

Naglasivši temu Kongresa pod nazivom *Marija i današnji svijet*, kardinal se oštrom retorikom posebno osvrnuo na problematiku krize vjere, koja je uzela maha među brojnim katolicima, aludirajući na otpor te sve učestalije i glasnije napade na instituciju papinstva kao glavnog autoriteta po pitanju vjerskih normativa Rimske Crkve, što bi u konačnici trebalo dovesti u pitanje i samu opstojnost cjelokupne crkvene hijerarhije. Nepokolebljivo braneći papin autoritet, kardinal Šeper osvrnuo se i na činjenicu papinog izostanka na kongresnim svečanostima, očitovavši njegovu duhovnu i materijalnu potporu, napose pri izgradnji vanjskog bistričkog svetišta. Prije pjevanja himne zahvalnice *Tebe Boga hvalimo*, okupljeno mnoštvo je putem radijskog emitiranja čulo pozdravne riječi Svetoga Oca upućene iz Castel Gandolfa, što je izazvalo val oduševljenja.

Sam Kongres protekao je bez većih problema, a prema raznim statističkim podacima, Mariju Bistricu pohodilo je toga dana oko 200 000 ljudi,⁵² što je svakako izazvalo veliku pozornost medija, kao i građanskih vlasti, kojima je time indirektno i sugestivno očitovan ugled i značenje Katoličke crkve među hrvatskim narodom.

Zaključak

Katolička crkva u Hrvatskoj 1971. godine doživjela je duboke promjene na polju svog djelovanja, s jedne strane prožeta novim smjernicama Drugog vaticanskog koncila, a s druge strane normalizacijom političkih odnosa s jugoslavenskim režimom. Godina je to nacionalnih i socijalnih previranja u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji u sklopu koje Hrvatska traži pravedniji tretman, a vjerska i kulturna aktivnost Katoličke crkve doprinijela je sveukupnim nastojanjima za promijenjenom percepcijom hrvatskog društva u cjelini. Međunarodni mariološki i marijanski kongresi, kao okosnice vjerskih događanja te godine, očitovale su vjersku toleranciju u ekumenskom ruhu, nužnu za daljnju izgradnju i održanje multikonfesionalnog i multikulturalnog jugoslavenskog društva. Ti vjerski događaji mogu se promatrati s tri gledišta – analizom odnosa unutar samih katoličkih struktura u Hrvatskoj, odnosima na relaciji Crkva – Država te percepcijom hrvatskih katoličkih struktura od strane univerzalne Crkve. Njihovo održavanje pokazalo se prvenstveno kao prijevremena potreba oživljavanja vjere i povratka legitimiteta Katoličke crkve u hrvatskom narodu, koji je nakon II. svjetskog rata i u desetljećima nakon njega bio dobrano poljuljan otvorenim nepri-

⁵⁰ Isto, str. 436.

⁵¹ Govor kardinala Šepera u Mariji Bistrici, *Glas Koncila, Katoličke dvotjedne novine*, Zagreb, god. X., br. 17., od 22. kolovoza 1971., str. 6.

⁵² XIII. Marijanski kongres, *Glas Koncila, Katoličke dvotjedne novine*, Zagreb, god. X., br. 17., od 22. kolovoza 1971., str. 12.

jateljstvom između Države i Crkve. Nadalje, Crkva u Hrvatskoj željela je praktično provesti u djelo teorijske smjernice ekumenizma, za što se Bogorodičino štovanje pokazalo čvrstim temeljem osnovnog kršćanskog jedinstva.

Na nacionalnoj razini, rezultati Kongresa bili su dvojaki. Crkva je ponajprije svojim masovnim okupljanjem vjernika u Zagrebu, Mariji Bistrici kao i ostalim svetištima očitovala prema jugoslavenskim državnim strukturama svoju snagu i moć djelovanja, a omogućavanje njihova održavanja očitovalo je pak spremnost državne vlasti na toleranciju skupova takve vrste. Nezanemariva posljedica Kongresa bila je i realizacija prijedloga o. Balića o proglašenju Marije Bistrice hrvatskim nacionalnim marijanskim svetištem, što je Biskupska konferencija Jugoslavije nakon kongresnih slavlja, na svojim zasjedanjima još iste godine zaista i učinila.

Iz dosada navedenih činjenica, kongresi održani 1971. godine mogu se okarakterizirati kao duhovna obnova hrvatskih katoličkih vjernika, čime se nastojala potvrditi punopravnost hrvatskih katolika unutar svjetske katoličke zajednice te prikazati njihova bogata kršćanska vjerska i kulturna baština.

Izvori

Zapisnik izvanredne sjednice Svećeničkog vijeća Zagrebačke nadbiskupije, održane dne 16. lipnja 1971., *NAZ, Svećeničko vijeće Zagrebačke nadbiskupije (1), 1. i 2. saziv, 1968. – 1973.*, Zagreb, str. 3.

Literatura

Akmađža, Miroslav. 2009. *Franjo Šeper – mudrošću protiv jednoumlja*, Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije “Tkalčić”, Zagreb.

Akmađža, Miroslav. 2012. *Katolička crkva i Hrvatsko proljeće*, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 3, Zagreb.

Akmađža, Miroslav. 2004. *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945 – 1966.*, Biblioteka „Svjedočanstva“, Otokar Keršovani, Rijeka.

Botica, Ivan. 2010. *Gospa Sinjska – godišnjak svećeništva*, godina XXXVII., Sinj.

Grgec, Radovan. 1971. *Katolički godišnjak 1971.*, Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Zagreb.

Pavlinić, Vladimir (ur.). 1971. *Glas Koncila*, Katoličke dvotjedne novine, Zagreb, god. X., br. 1, od 10. siječnja 1971.

Pavlinić, Vladimir (ur.). 1971. *Glas Koncila*, Katoličke dvotjedne novine, Zagreb, god. X., br. 2, od 24. siječnja 1971.

Pavlinić, Vladimir (ur.). 1971. *Glas Koncila*, Katoličke dvotjedne novine, Zagreb, god. X., br. 3, od 07. veljače 1971.

Pavlinić, Vladimir (ur.). 1971. *Glas Koncila*, Katoličke dvotjedne novine, Zagreb, god. X., br. 4, od 21. veljače 1971.

Pavlinić, Vladimir (ur.). 1971. *Glas Koncila*, Katoličke dvotjedne novine, Zagreb, god. X., br. 6, od 21. ožujka 1971.

Pavlinić, Vladimir (ur.). 1971. *Glas Koncila*, Katoličke dvotjedne novine, Zagreb, god. X., br. 7, od 04. travnja 1971.

Pavlinić, Vladimir (ur.). 1971. *Glas Koncila*, Katoličke dvotjedne novine, Zagreb, god. X., br. 8, od 18. travnja 1971.

Pavlinić, Vladimir (ur.). 1971. *Glas Koncila*, Katoličke dvotjedne novine, Zagreb, god. X., br. 9, od 02. svibnja 1971.

Pavlinić, Vladimir (ur.). 1971. *Glas Koncila*, Katoličke dvotjedne novine, Zagreb, god. X., br. 10, od 16. svibnja 1971.

Pavlinić, Vladimir (ur.). 1971. *Glas Koncila*, Katoličke dvotjedne novine, Zagreb, god. X., br. 11, od 30. svibnja 1971.

Pavlinić, Vladimir (ur.). 1971. *Glas Koncila*, Katoličke dvotjedne novine, Zagreb, god. X., br. 12, od 13. lipnja 1971.

Pavlinić, Vladimir (ur.). 1971. *Glas Koncila*, Katoličke dvotjedne novine, Zagreb, god. X., br. 13, od 27. lipnja 1971.

Pavlinić, Vladimir (ur.). 1971. *Glas Koncila*, Katoličke dvotjedne novine, Zagreb, god. X., br. 14, od 11. srpnja 1971.

Pavlinić, Vladimir (ur.). 1971. *Glas Koncila*, Katoličke dvotjedne novine, Zagreb, god. X., br. 15, od 27. srpnja 1971.

Pavlinić, Vladimir (ur.). 1971. *Glas Koncila*, Katoličke dvotjedne novine, Zagreb, god. X., br. 16, od 15. kolovoza 1971.

Pavlinić, Vladimir (ur.). 1971. *Glas Koncila*, Katoličke dvotjedne novine, Zagreb, god. X., br. 17, od 22. kolovoza 1971.

Sažeci socijalnih enciklika i dokumenata - Scribd, poglavlje “Papa Ivan XIII. – enciklika “Pacem in terris”, str. 4–5., bs.scribd.com/doc/6574457/Saeci-Socijalnih-Enciklika-i-Dokumenata (18. veljače 2014.).

Šipušić, Franjo (ur.). 1971. *Glasnik Srca Isusova i Marijina*, Zagreb, god. LXII., br. 7.

Šipušić, Franjo (ur.). 1971. *Glasnik Srca Isusova i Marijina*, Zagreb, god. LXII., br. 8.

Šipušić, Franjo (ur.). 1971. *Glasnik Srca Isusova i Marijina*, Zagreb, god. LXII., br. 10.

Tilšer, Ivan (ur.): *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, Nadbiskupski duhovni stol, god. LVIII., br. 7./1971., Zagreb.

Važniji momenti iz povijesti Glasa Koncila, www.glas-koncila.hr/index.php?option=com_content&view=.. (19. veljače 2014. god.).

Vujić, Antun (ur.), 1997., *Hrvatski leksikon*, sv. II., Naklada Leksikon d.o.o., Zagreb.

Zrinščak, Siniša (ur.). 1979. *Religija i društvo*, Edicija Centra za idejno – teorijski rad GK SKH Zagreb, Zagreb.

Summary

Social and Theological Guidelines of the Roman Catholic Church in Croatia in the Wake of Social and Political Turmoils in 1971

Key words: Marian congress, Mariological congress, the Roman Catholic Church, the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, diplomacy, Karlo Balić, ecumenism, the Croatian Spring, the Second Vatican Council

The Catholic Church in Croatia experienced deep changes in 1971 in its field of activity, influenced, on the one hand, by new guidelines of the Second Vatican Council, and, on the other, by the normalisation of political and social relations with the Yugoslav regime. This was the year of national and social turmoils in the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, within which Croatia asked for a juster treatment. Religious and cultural activities of the Catholic Church contributed to the overall endeavours for a different general perception of Croatian society.

Marian and Mariological congresses, which took place in Zagreb and Marija Bistrica in August 1971, represent significant social and theological tendencies of the Croatian people in the wake of the *Croatian Spring*, as well as the normalisation of relations and a reestablishment of diplomatic relations between the Holy See and the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, after a nearly 20-year long interruption. As a fruit of spiritual growth initiated at the Second Vatican Council, the congresses are, on the one hand, an exemplification of endeavours for a spiritual renewal of the Croatian people on the whole and a one-thousand-year long nurture of the cult of the Blessed Virgin Mary, and, on the other, an expression of ecumenical endeavours, what was in those moments of key importance for a republic such as Yugoslavia for reasons of mutual tolerance and understanding among its peoples.

The congresses that took place in 1971 could be characterised as a spiritual renewal of Croatian Catholics with which they tried to confirm their legitimacy within the world Catholic community and display their rich religious and cultural heritage.